

Prosopografie

Bart De Nil

Methoden voor het onderzoek van groepen

De zeer geleerd klinkende term *prosopografie* komt van het Griekse *prosoopografia*, dat is samengesteld uit de woorden *prosoopon* en *grafia*. *Prosoopon* is afgeleid van *proshorao* dat letterlijk 'het aangezicht' of 'datgene wat men aanschouwt' betekent. *Grafia* is Grieks voor 'beschrijving'. Dus de afgeleide betekenis van *prosopografie* is letterlijk: de 'beschrijving van uiterlijke kenmerken'.

Er is een onderscheid tussen de term *prosopografie* en *prosopografie* als onderzoeksmethode sui generis. Het woord duikt al in de eerste helft van de zestiende eeuw op maar het zou toch tot het midden van de negentiende eeuw duren vooraleer de term gemeengoed wordt als de omschrijving van een systematische verzameling van biografische gegevens (infra). ⁽¹⁾ Dit artikel werd opgevat als een theoretische inleiding tot de *prosopografie* gericht naar contemporaine historici zonder exhaustief te willen zijn. Iedereen die zich wenst te verdiepen in de berg van literatuur die hierover al is bijgeschreven verwijs ik verder naar de literatuur in het notenapparaat. Er werd ook getracht om het vaak hermetische discours in sommige van deze artikels te vertalen naar een iets breder publiek.

Eén woord, veel definities

We zouden de bal lelijk misslaan indien we voor de omschrijving van de term *prosopografie* ons beperkten tot de definities die staan in Van Dale: "schildering van personen in een bepaalde historische periode" of Wolters: "beschrijving van uiterlijk, karakter en levensomstandigheden van een persoon". Want over deze onderzoeksmethode zijn reeds heel wat theoretische beschouwingen gepubliceerd.

Uiteraard heeft elke auteur met de beste bedoelingen getracht om zijn of haar visie over de *prosopografie* zo helder mogelijk te definiëren. De ene met wat meer succes dan de andere. Het is ook opmerkelijk dat, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de mondelinge geschiedenis, men nergens een methodologische handleiding tegenkomt die, los van het onderzoeksgebied of de periode, algemeen geldend kan worden genoemd. Wat men daarentegen krijgt zijn algemene richtlijnen over de doelstellingen van de *prosopografie*, het subject van het onderzoek en de onderzoeksvragen. En uitgenomen bij casussen zal men nooit concrete technieken tegenkomen. ⁽²⁾ Dit komt omdat de methodologie in elke casus wordt bepaald door de vraagstelling en

het bronnenmateriaal. ⁽³⁾ Deze beschouwingen of ‘theoretisch kaderen’ wordt hoofdzakelijk door onderzoekers verricht die de methode ook toepassen en aldus de term prosopografie definiëren afhankelijk van de aard van hun onderzoek of de periode waarin ze werken. Met als nadeel een veelheid van benaderingen maar met als groot pluspunt dat ze weten waarover ze schrijven. Het zijn geen stuurliu aan wal.

De voornaamste definities werden gegeven tijdens de jaren 1970 toen de methode, niet in het minst dankzij de opkomst van ‘laagdrempelige’ informaticatechnologieën binnen de onderzoekswereld, haar grootste expansie kende. ⁽⁴⁾ Ondermeer door Claude Nicolet die de doelstelling van de prosopografie omschreef als: “[...] *pertaining to the history of groups within the context of social and political history; it works by isolating a series of persons with a common characteristics or characteristics of social or political organization, thus preparing the ground for a series of analyses aimed at discovering constants and variables among the data.*” ⁽⁵⁾ Karl Ferdinand Werner, een andere toonaangevende mediëvist, schreef dat: “[...] *prosopography permits the combination of political history constructed around a series of events, with the more anonymous social history concerned with evolutionary change over the long-term, because it links the study of persons who sustained both.*” ⁽⁶⁾ Maar ook een Vlaamse mediëviste liet zich niet onbetuigd tussen haar gildenbroeders en definieerde de prosopografie als volgt: “*Een prosopografie is een collectieve biografie waarin de externe karaktertrekken van een bevolkingsgroep die iets gemeenschappelijk heeft (beroep, sociale afkomst, geografische herkomst, enz.) beschreven wordt. Vertrekkend van een vragenlijst, worden biografische gegevens verzameld over een welomschreven groep mensen en op grond van deze verzamelde gegevens worden antwoorden gevonden op historische vragen.*” ⁽⁷⁾

Sommige onderzoekers willen vooral het onderscheid maken met de biografie: “De prosopografische methode bestaat erin de externe karakteristieken van een min of meer homogene groep personen te beschrijven door het verzamelen van zoveel mogelijk materiële elementen per individu, waarbij de spirituele elementen die zouden toelaten van de persoon naar de persoonlijkheid over te schakelen, terzijde worden gelaten. Dit is het essentiële verschil tussen een prosopografie en een biografie.” ⁽⁸⁾ En er zijn Duitse historici die uit traditie (infra) de term enkel gebruiken voor de gegevensverzameling en ‘Historischer Personenforschung’ gebruiken wanneer ze hebben over een prosopografisch onderzoek. ⁽⁹⁾

Maar de definitie die het meest opduikt is die van Lawrence Stone (1919 - 1999): “*Prosopography is the investigation of the common*

background characteristics of a group of actors in history by means of a collective study of their lives."⁽¹⁰⁾ Deze definitie haalt haar legitimiteit als meest geldende niet louter door de brede weerklank die ze heeft bij onderzoekers. Maar in de eerste plaats omdat Stone de prosopografie als methode theoretisch heeft trachten te onderbouwen rekening houdend met de evoluties binnen historiografie en met oog voor verschillende onderzoeksgebieden en periodes.

Al deze definities hebben gemeenschappelijk dat ze de prosopografie zien als een onderzoek van de *externe karaktertrekken* van een groep. Het is dus op zijn minst ongenueanceerd om de prosopografie te vertalen als een 'groeps-biografie' of een 'collectieve biografie'. Hoewel de biografische dataverzameling en het maken van biografische fiches een noodzakelijke voorwaarde zijn voor een prosopografie heeft deze methode niets te maken met de studie van het individu. Het individu wordt historisch onderzocht aan de hand van biografieën of genealogieën maar is dit te beperkt voor een prosopografie. Of zoals Katherine Keats-Rohan het formuleerde: "Prosopography is about what the analysis of the sum of data about many individuals can tell us about the different types of connexion between them, and hence about how they operated within and upon the institutions – social, political, legal, economic, intellectual – of their time."⁽¹¹⁾

Uiteraard kan men net als over geslacht der engelen over definities blijven doorbomen.

Maar het is belangrijk om aan te tonen dat er ondanks de verschillende visies een consensus bestaat over de aard van methode. Dat niet elke biografische dataverzameling zomaar als prosopografie kan worden bestempeld.

Minder duidelijkheid bestaat er over de plaats die de prosopografie in het instrumentarium van de historicus inneemt. Is het een methode sui generis (die op zichzelf staat) of een techniek zoals de statistiek? Ook hier speelt het onderzoeksgebied en de periode weer een rol. Voor ondermeer classici, mediëvisten of Bourdiaanse cultuurwetenschappers is het een volwaardige methode die binnen de opleiding tot historicus een belangrijke plaats verdient. Maar veel contemporaine historici daarentegen kennen de term wel maar is hun theoretische kennis ervan, ondermeer door het gebrek aan goede casussen, op zijn zachts gezegd beperkt te noemen.

Desalniettemin blijkt dat de methode het best gedijt wanneer ze is ingeplant in een breder onderzoek. Dion Smythe noemt de prosopografie daarom ook een "auxiliary discipline", een hulpdiscipline, dus zeker geen doel op zich maar een belangrijk onderdeel van een historisch onderzoek.⁽¹²⁾ Dit 'bredere onderzoek' kan verschillende vor-

men aannemen (beschrijvend, kwantitatief, netwerkanalyse, edm.) en is ondermeer belangrijk voor de contextualisering van de onderzoeksresultaten van de prosopografie en voor de afbakening van de doelgroep (infra). Dit sluit aan bij veel onderzoekers die de methode zien als een schakel tussen de biografie en de institutionele geschiedenis en tussen de cultuurgeschiedenis en de sociaal-economische geschiedenis. Een prosopografie die niet is ingebed in een breder historisch onderzoek is dus als een kip zonder pluimen.

Waarvoor is de prosopografie een instrument?

Het verzamelen van biografische gegevens voor een prosopografisch repertorium dient om algemene onderzoeksvragen te beantwoorden. Want hoe leuk de levensverhalen of petites histoires van de actoren ook mogen zijn, voor een prosopografie is het enkel maar ruw materiaal voor de zoektocht naar algemene fenomenen die gelden voor de doelgroep in haar geheel. Zoals: sociale stratificatie, sociale mobiliteit, besluitvormingsprocessen, machtsverwerving of de werking van de instellingen. Volgens Stone heeft de prosopografie twee basisdoelstellingen. De eerste is om op zoek te gaan naar de wortels van de politieke actie: het ontdekken van de diepere belangen die onder de politieke retoriek en actie schuilgaan, de relatie met sociale en politieke bewegingen en aanduiden wie aan de touwtjes trekken. De tweede doelstelling behelst de sociale stratificatie en de sociale mobiliteit. Sociale stratificatie analyseert de veranderende rol in de maatschappij van specifieke groepen. Terwijl de sociale mobiliteit de veranderende (het stijgen of dalen) sociaal-economische positie van groepen nagaat.

Voor het bereiken van deze doelstellingen moeten de “common background characteristics” worden onderzocht. Deze hebben betrekking op: “birth and death, marriage and family, social origins and inherited economic position, place of residence, education, amount and source of personal wealth, accupation, religion, experience of office, and so on.”⁽¹³⁾ Een aandachtige lezer merkt direct op dat de gegevens in een prosopografisch repertorium verder gaan dan een doorsnee biografische fiche. De diverse informatie over de individuen dient dan te worden gecombineerd op zoek naar onderlinge verbanden en verbanden met ander vormen van gedrag of acties.

Bijvoorbeeld het verband tussen huwelijk en het verwerven van een sociale status. De prosopograaf zal hiervoor op een systematische manier alle mogelijke informatie betreffende de nuptialiteit (14), de evolutie van de materiële positie en het carrièreverloop van de leden van zijn doelgroep verzamelen.

Whats in a name: biografie, genealogie en sociografie.

Naast de prosopografie zijn er binnen de historiografie nog andere

disciplines die gebruik maken van persoonsgegevens als ruw materiaal. Meer bepaald de biografie, de genealogie en de sociografie. Zonder op elke van deze disciplines uitgebreid te focussen willen we hen toch de revue laten passeren en er op wijzen in wat ze verschillen met de prosopografie.

De biografie is het levensverhaal van een individu. Een goede biografie beperkt zich niet tot het aaneenrijgen van feiten of gebeurtenissen maar plaatst deze ook in hun historische context. Daarbij zijn ook de innerlijke roerselen van het individu van belang bij het verklaren van de motieven van diens handelen. Wanneer de biograaf een bepaalde invalshoek hanteert kunnen we bijvoorbeeld spreken van een politieke biografie die zich beperkt tot de politieke levenswandel van het individu of een psychologische biografie wanneer de biograaf zich laat leiden door de psychoanalyse bij de interpretatie van de levenswandel van zijn subject. Biografieën geven een idee over de maatschappelijke context waarin het individu leefde. Omdat vooral biografieën worden geschreven over 'uitzonderlijke' personen zijn ze niet representatief voor de maatschappij. Vanuit dit oogpunt is de biografie zelfs het tegenovergestelde van de prosopografie waarin gegevens worden gezocht die relevant zijn voor een groep. De prosopografie biedt wel een kader aan waarin een biografie kan worden geplaatst. De eigenheid van een persoon ten opzichte van de groep kan op deze manier beter worden geduid. De prosopografie biedt ook de mogelijkheid om personen die representatief zijn voor een groep er uit te lichten voor een diepgaandere biografie. Zonder deze methode levert een selectie uit een groep vaak de meest opvallende of uitzonderlijke individuen op die niet meer representatief zijn voor een groep.

De genealogie is een ander woord voor stamboomonderzoek of het onderzoek naar de wortels en de ontwikkeling van een geslacht. De genealogie is zonder meer een belangrijk hulpmiddel bij een prosopografie. Maar is door het uitgebreide veldwerk in archieven en registers van de Burgerlijke Stand zeer tijdsrovend en arbeidsintensief. Daarom ook dat de genealogie een geliefkoosde hobby is bij gepensioneerden. Er bestaan ook prosopografieën van een bepaald geslacht. ⁽¹⁵⁾ Maar dan staan de leden van het geslacht niet meer centraal maar wel hun relaties onderling en deze met de buitenwereld, dwz.: de manier waarop het geslacht zichzelf voorstelt, de contacten met vrienden, cliënten, zakelijke contacten, enzovoort.

De sociografie leunt het dichtst aan bij een prosopografie. Hierbij geeft men een systematische beschrijving van een sociale groep. Een sociograaf zal nagaan hoe een groep is samengesteld aan de hand van allerlei extern waarneembare parameters (sociaaleconomische, politieke, ...). Hij of zij schets dus een profiel van de groep. Hierdoor is

een externe vergelijking tussen 'gelijkaardige' groepen (bijvoorbeeld politiek personeel) mogelijk.

Interpretaties die gemaakt worden in een prosopografie kunnen ook op deze wijze worden gecontextualiseerd.

Historiek van de methode.

Omdat dat vaak het verband met de computer als hulpinstrument wordt gelegd wordt de prosopografie door sommige onderzoekers ten onrechte ervaren als een jonge onderzoeksmethode binnen de historiografie. Meestal is dit toe te schrijven aan een gebrekkige theoretische achtergrond. ⁽¹⁶⁾ Maar niets is minder waar: de prosopografie is reeds sinds het begin van de vorige eeuw een gevestigde methode binnen de historiografie. Eén van de grondleggers van de methode is sir Lewis Bernstein Namier (1888 - 1960) wiens *The Structure of Politics at the Accession of George III* geboekt staat als één van de baanbrekende prosopografische studies. ⁽¹⁷⁾ Namier haalde de toen vigerende visie over rol van George III en het Parlement onder uit met een onderzoek van het Engelse politieke systeem. Hij onderzocht de relaties tussen de Engelse parlementsleden aan de hand van een doorgedreven biografische en genealogische gegevensverzameling. Hij kwam tot de vaststelling dat het traditionele beeld van George III als intrigant en absoluut vorst niet klopte en dat politici, alle retoriek ten spijt, zich vaak lieten leiden door eigenbelang en door hun zakelijke belangen. Een tiental jaar na Namier verschenen nog twee baanbrekende studies die maakten dat de methode door historici algemeen werd aanvaard. In 1939 verscheen *Roman Revolution* van de Britse historicus Ronald Syme (1903 - 1989) en een jaar vroeger publiceerde de Amerikaanse socioloog Robert Merton (1910 - 2003) *Science, Technology, and Puritanism in Seventeenth Century England*. ⁽¹⁸⁾ Hoewel de onderzoeksresultaten van Namier en zijn volgelingen reeds vlug werden bekritiseerd hebben ze gezorgd voor een belangrijke vernieuwing in de historiografie. ⁽¹⁹⁾

Vanaf de dertiger jaren van de vorige eeuw tekenen zich twee scholen af. Een 'elitistschool' en een meer statistisch geïnspireerde 'mass school'. Er liep geen Rubicon tussen beide scholen maar het (h)erkennen van twee richtingen geeft goed aan hoe de prosopografie is geëvolueerd. De elitist-school beperkte zich tot het onderzoek van de topelite. Relatief kleine maar maatschappelijk zeer belangrijke groepen die, volgens deze onderzoekers, het politiek leven beheersten en vorm gaven. Ze onderzochten de dynamiek in deze groepen aan de hand van de interactie op het gebied van familiale, huwelijks- en economische banden. Zij gebruikten weinig statistische methoden en lieten zich maar zelden inspireren door theorieën uit de sociale wetenschappen. Hun benadering lijkt verouderd maar is dat hoegenaamd niet. Vooral in Angelsaksische landen houden onderzoekers zich nog

steeds bezig met de invloed van kleine elites op het politiek leven. ⁽²⁰⁾ Ook invloedrijke mediëvist George Beech definieerde in 1976 de prosopografie nog in elitist-termen als de studie naar de machtsverwerving door invloedrijke personen. ⁽²¹⁾ De mass-school daarentegen haalde zijn mosterd uit de sociale wetenschappen. Ze waren vooral geïnteresseerd in het oplossen van een bredere vraagstelling. Ze hielden zich bezig met het maken van statistische correlaties van veel variabelen in plaats van het zoeken van verbanden doormiddel van series van detailstudies. Ze waren meer bezig met sociale geschiedenis en het zoeken naar antwoorden op algemene fenomenen zoals de sociale mobiliteit van een groep.

Hoewel beide scholen verschillen in het subject van hun studie, hun probleemstellingen en doelstellingen zijn ze gelijkaardig in hun interesse voor de gemeenschappelijke kenmerken van een groep in plaats van het individu of een instelling. Voor alle duidelijkheid: de benaming mass school slaat niet op de omvang van de groepen in de maatschappij maar op de gehanteerde technieken en de onderzoeksvragen.

De prosopografie had tijdens de jaren dertig van de vorige eeuw nooit kunnen floreren ware het niet dat de historiografie op dat moment in een crisis zat. Veel jonge historici zagen geen heil meer in de negentiende eeuwse institutionele geschiedschrijving en stonden cynisch tegenover het politiek systeem. ⁽²²⁾ Dit laatste is te begrijpen in de context van het intellectuele klimaat tijdens het interbellum. ⁽²³⁾ Historici zochten naar nieuwe methoden om het politieke systeem en de instellingen te onderzoeken. Tegelijk waren er de ontwikkelingen binnen de sociale wetenschappen die de historici toegang gaf tot nieuwe vragen en technieken. Door sociologen werd het belang ingezien van sociale groepen, economen gaven inzicht in de economische motieven van iemands daden en door de opkomst van antropologie kreeg men meer belangstelling voor het belang van familiebanden bij het verklaren van het menselijk gedrag.

Na de Tweede Wereldoorlog verdween de strikte opdeling tussen deze twee benaderingen en werd zowel de casestudy (oorspronkelijk de methode van de elitist school) als de statistische methode toegepast in alle onderzoeksgebieden en periodes.

Toch is het in de studie van de Klassieke Oudheid, de Middeleeuwen en bij het eliteonderzoek dat de prosopografie de meeste resultaten heeft behaald. Ongetwijfeld speelt een bepaalde onderzoekstraditie hierin een rol. De beperkte toepassing van de methode in de Hedendaagse geschiedschrijving valt ondermeer te verklaren door de problemen bij het opstellen van het prosopografisch repertorium, de beperkte kennis van de methode en de gebrekkige gegevensverzameling (infra).

Een buitenbeentje is de Franse prosopografische traditie die sinds de jaren zeventig door de Franse socioloog Pierre Bourdieu (1930 - 2002) en zijn medewerkers werd ontwikkeld. ⁽²⁴⁾ In een door Bourdieu geïnspireerde prosopografie onderzoekt men individuen behorende tot eenzelfde 'veld'. Met als voornaamste doelstelling het achterhalen van de geschiedenis en de structuur van het veld. Als 'smaakmaker' voor degenen die niet vertrouwd zijn met Bourdieu's veldtheorie volgt de definitie van een 'veld': "*A field exist where people are struggling over something they share, where something specific is at stake (for example in the literary field how to write and judge literature), where specific investments and entrance-fees are expected from new pretenders, where there are specific rules of the game, specific stakes, rewards and signs of authority. That all this is 'specific' signifies that is not to be found in other fields.*" ⁽²⁵⁾ De Bourdiaanse prosopografie is een goed voorbeeld hoe de oude benaderingen van de elitist en mass scholen samen komen. ⁽²⁶⁾ Met deze werkwijze heeft men reeds veel resultaten geboekt in de cultuurwetenschappen, in het bijzonder de literatuursociologie.

Desalniettemin was de prosopografie een methode die tot de jaren zeventig enkel was gekend door academici en dan nog hoofdzakelijk bij Mediëvisten en Classici. We moeten echter vaststellen dat de laatste jaren steeds meer niet-academici de methode hanteren wat het tegelijk heeft gezorgd voor een popularisering en een devaluatie. ⁽²⁷⁾

Beperkingen van een prosopografie.

De vaststelling dat er in de prosopografie geen methodologische kloven bestaan kan worden vervangen door de opmerking dat er wel een kloof is bij het subject tussen 'massa' en 'elite'. Het is niet zonder betekenis dat men vaak eliteonderzoek blijft gebruiken als synoniem voor prosopografie. Immers de voornaamste beperking van de methode ligt in het onderzoek van de brede massa. Het is opmerkelijk hoe, tot dusver, enkel maar geslaagde onderzoeken werden uitgevoerd naar 'elites' in de brede betekenis. Dit betekent maatschappelijke elites zoals de Romeinse curie of de negentiende-eeuwse burgerij maar ook goed afgebakende en goed gedocumenteerde minderheden binnen de lagere strata zoals criminelen, zorgbehoevenden of minoritaire politieke groepen zoals anarchisten. ⁽²⁸⁾ Maar de pogingen tot een prosopografie van massagroeperingen (vakbonden, politieke partijen, politiek personeel na de Eerste Wereldoorlog) zijn bij gebrek aan adequate gegevens en methodologie steeds dood geboren kinderen gebleken. ⁽²⁹⁾ Ongetwijfeld het meest gekende voorbeeld is de *Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français*, ook wel 'le Maitron' genoemd naar de bezieler van het project Jean Maitron (1910 - 1987), waarvan het eerste deel verscheen in 1964. Ondanks de decennialange claim die 'le Maitron' maakt op een algemene proso-

pografie van de Franse arbeidersbeweging is men er slechts in geslaagd om enkele onderzoeken af te leveren van kleine en sterk geografisch en chronologisch afgebakend beroepsgroepen. ⁽³⁰⁾ Een voorbeeld dichterbij huis is de doctoraatsverhandeling van Guy Vanschoenbeek (- 1996) over de wortels van de sociaal-democratie in Vlaanderen. ⁽³¹⁾ Vanschoenbeek stelde een uitgebreid repertorium samen van de leden van de Gentse coöperatie Vooruit vòòr de Eerste Wereldoorlog.

Dankzij dit repertorium en niet in het minst geholpen door zijn encyclopedische kennis van de bronnen en het onderzoeksgebied kon Vanschoenbeek enkele vernieuwde inzichten te geven over de 'monde socialiste Gantois'. Maar hij was er zich van bewust dat hij nog ver was verwijderd van een echt prosopografisch onderzoek. ⁽³²⁾

Vooraf het blootleggen van netwerken en het onderzoeken van de sociale mobiliteit vormt voor de heterogeen afgebakende groepen binnen de lagere strata een probleem. Men kan zich de vraag stellen waarom vooral contemporaine historici en in het bijzonder deze actief binnen de sociale geschiedschrijving het louter verzamelen van biografische gegevens en het extrapoleren hieruit van rudimentaire interpretaties verkeerdelijk beschouwen als een prosopografie. Ongetwijfeld heeft dit te maken met een onvoldoende kennis van de methode en de problematische gegevensverzameling voor grotere groepen. Deze verwarring is ook terug te brengen tot de grote 'feitenverzamelaars' uit de negentiende eeuw. Bekendste onder hen is de Duitse historicus Theodor Mommsen (1817-1903) die aan de wieg stond van de *Prosopographia Imperii Romani saeculi* (1897/1898), een biografisch woordenboek van het Romeinse Rijk. Na Mommsen volgden nog meer van dergelijke biografische woordenboeken waarin werd getracht om zoveel mogelijk feiten van 'grote mannen' te verzamelen. En in het verlengde hiervan werd sinds het begin van de twintigste eeuw in veel landen een Nationaal Biografisch Woordenboek opgestart. Met de democratisering van de geschiedbeoefening na de Tweede Wereldoorlog ontstond de nood om ook voor de actoren van de massabewegingen biografische repertoria samen te stellen. Dit hing samen met de introductie, hoofdzakelijk door Britse sociale historici, in de jaren 1960 van het historisch onderzoek 'van onderuit'. Waarbij men de geschiedenis van en vanuit het oogpunt van anonieme massa wou schrijven. Maar een onderzoek van het 'gewone volk' is door het gebrek aan directe bronnen "tegelijk de meest voor de hand liggende én de moeilijkste benadering". ⁽³³⁾

Het aanleggen van deze biografische databanken blijft tot op vandaag voortleven. Dat dit nuttige werkinstrumenten oplevert en de aanzet kan geven tot verder onderzoek zal niemand betwisten. Maar of deze

positivistische feitenkennis ons iets verder helpt is een andere vraag. Om Karel Van Het Reve aan te halen: *“Je kunt feiten op een rijtje zetten tot je blauw ziet, maar zinvolle conclusies komen daar niet zomaar uit.”* ⁽³⁴⁾ Lawrence Stone omschreef ze als: *“In terms of psychological motivation, these obsessive collectors of biographical information belong to the same category of anal-erotic males as the collectors of butterflies, postage stamps, or cigarette cards; all are by-products of the Protestant Ethic.”* ⁽³⁵⁾ Maar los van de encyclopedische functie kan men zich ook methodologische vragen stellen bij dergelijke biografische verzamelingen. Immers het concept en de gegevensverzameling gebeurt altijd in een welbepaalde heuristische of maatschappelijke context. Zelfs al is deze klein van opzet en samengesteld door gerenommeerde historici zoals in het geval van het *Biografisch Woordenboek van het Socialisme en de Arbeidersbeweging in Nederland* (BWSA), waarin Ger Harmsen een viertal “vertekeningen” opmerkte: *“Opvallend in het BWSA is de ondervertegenwoordiging van vrouwen, uiteraard het gevolg van de dominantie van mannen in de arbeidersbeweging. Voorzover vrouwen hierin een rol speelden of minstens aanwezig waren, bleek het moeilijk hen zichtbaar te maken. De getrouwen onder hen gingen meestal schuil achter haar eigen man. Maar zelfs als zij zich uitsluitend aan het huishouden wijden, kunnen zij heel goed invloed op het politieke denken en handelen van hun echtgenoot uitgeoefend hebben. Deze invloeden laat zich zelden meer achterhalen. Ongetwijfeld zal over menig probleem aan de huiselijke haard of in bed gesproken zijn. Dat we hier in het BWSA niet veel van terugvinden, is neem ik aan overwegend het gevolg van een gebrek aan bronnen; maar niet geheel. Een tweede vertekening ontstaat doordat de linkse intellectuelen die een spoor hebben nagelaten in de vorm van publicaties, welke voor de sociale ideeëngeschiedenis van belang zijn, eerder een plaats in het BWSA krijgen dan de arbeiders die hun creativiteit of uithoudingsvermogen toonden bij de opbouw van het rijk geschakeerde geheel van organisaties. Toch is praktisch-organisatorisch vorm geven aan de arbeidersbeweging niet van minder betekenis dan het lanceren en bediscussiëren van ideeën. Zonder de georganiseerde actie die een eisenprogramma voor sociale hervormingen realiseert, dat in zijn totaliteit een menswaardige samenleving belichaamt, blijft dit een goedbedoelde loze kreet. Zij die de gave van het woord hebben en kans zien sociale idealen te formuleren, vallen echter meer op en zijn gemakkelijker in de schriftelijke en gedrukte bronnen terug te vinden, dan de volhardende bestuurders, vindingrijke actievoerders en andere organisatoren die in hoofdzaak tot de arbeidersklasse behoren. Een derde vertekening ontstaat door de dominantie van Amsterdam binnen het totale nationale beeld, dat de geschiedschrijving gecreëerd heeft. Zo blijft nog steeds het gewicht van Rotterdam – juist voor de SDAP – onderbelicht. Gelukkig neemt de betekenis en omvang van de regionale geschiedschrijving toe en besteedt het BWSA ook aandacht aan hen die bij het*

ontstaan en de ontwikkeling van de arbeidersbeweging in de belangrijkste regionale centra en kleinere steden betrokken waren. In de vierde plaats zijn dwarse, individueel optredende randfiguren en vertegenwoordigers van marginale links-radicalen groeperingen (sekten), althans gemeten aan hun invloed op de sociale geschiedenis en hun aandeel in de maatschappelijke hervormingsarbeid, in het biografische genre relatief oververtegenwoordigd. Dit laatste in vergelijking met de historisch succesvolle hoofdstromingen die de moeizame prozaïsche en minder tot de verbeelding sprekende lange mars door de instituties maken.” (36)

Men kan stellen dat algemene biografische databanken zich moeilijk lenen tot de gegevensverzameling voor een specifiek onderzoek. De gegevensverzameling is immers afhankelijk van de vraagstelling en de bronnen. Zo kan het gebruik van de mondelinge geschiedenis van gegevens opleveren die moeilijk te integreren zijn in het bestaande databankstructuur. Elke algemene biografische dataverzameling zal beperkingen opleggen aan een specifiek onderzoek. Daarom is het belangrijk bij het opmaak van de databankstructuur voor een prosopografisch repertorium steeds te vertrekken van de probleemstelling, onderzoeksvragen en de gegevens die men wenst te verzamelen.

Richtlijnen voor een prosopografie.

Door de specificiteit van elk onderzoek kent de prosopografie geen universele methodologie maar heeft ‘good practice’ toch enkele richtlijnen opgeleverd waarover onder onderzoekers een consensus bestaat. Toch zijn er veel voorbeelden aan te halen van minder geslaagd prosopografisch onderzoek. Waarbij men soms de bedenking kan maken of de term ‘prosopografie’ niet eerder werd misbruikt om een biografische gegevensverzameling en enkele beperkte analyses te overgieten met een pseudowetenschappelijk sausje. Zeker als men weet dat het arbeidsintensieve karakter van de methode - sommigen spreken zelfs over monnikenwerk - zich niet leent tot snelle publicatieregimes. Ondanks de moeite die sommigen auteurs zich getroosten om de prosopografie te definiëren en methodologisch te kaderen is de term de laatste jaren onderhevig aan een devaluatie. Niet in het minst door de snelle opmars van de huis-tuinen-keuken software waardoor iedere historicus zijn zorgvuldig verzamelde gegevens kan onderwerpen aan verschillende bewerkingen in spreadsheets en databanken. Maar indrukwekkende grafieken of mooie taartdiagrammen met veel kleurtjes volstaan niet voor een degelijke prosopografie. De methode is er in de eerste plaats op gericht om historische probleemstellingen aan te pakken.

Nochtans wijzen verschillende auteurs ons op de mogelijkheden van de prosopografie, indien er wordt gekozen voor: **“een duidelijke afgebakende, niet te grote en goed gedocumenteerde groep en een periode van niet meer dan een eeuw en bovendien de prosopo-**

grafische methode gebruiken om een specifieke vraag te beantwoorden.”⁽³⁷⁾

Een duidelijk afgebakende groep.

De afbakening van het repertorium is misschien wel de belangrijkste stap in een prosopografisch onderzoek. Het definiëren van de doelgroep wil zeggen: deze thematisch, chronologisch en geografisch afbakenen.

De thematische afbakening is belangrijker dan op het eerste zich zou kunnen blijken voor de samenstelling van een homogene groep die niet te uitgebreid is. Voor de thematische afbakening stelt men zich de vraag: wat is de gemeenschappelijke en waarneembare kenmerk van mijn doelgroep? Dit kan zijn: het behoren tot een bepaald beleidsniveau, het lidmaatschap van een vereniging, de sociale status of de afkomst. Het spreekt vanzelf dat institutionele kenmerken gemakkelijker zijn af te lijnen en te verantwoorden dan meer keuzegebonden kenmerken zoals arm, rijk of burgerij. Idealiter is het wanneer de samenstelling van doelgroep kan worden onderbouwd met een wetenschappelijk (deel)onderzoek. Een voorbeeld wordt ons geleverd door Duijvendak en Felling die een prosopografisch onderzoek uitvoerden op de Rooms-Katholieke elite in Zuid Nederland tijdens de negentiende en begin twintigste eeuw.⁽³⁸⁾ Bij de samenstelling van hun prosopografisch repertorium maakten ze gebruik van een netwerkanalyse. Hierbij werden de meest centrale personen in het organisatorisch netwerk weerhouden voor het repertorium.

Maar ook bij ogenschijnlijk meer evidente thematische afbakeningen moet worden opgepast voor de chronologische en geografische implicaties. Een prosopografie van de Belgische Volksvertegenwoordigers mag dan wel een intellectuele uitdaging zijn, methodologisch is het een onmogelijkheid. Eerst zijn er de praktische bezwaren die de chronologische afbakening (sinds 1830) en geografische afbakening voor de gegevensverzameling en analyse zouden opleveren. Maar het is vooral de omvang en de heterogene samenstelling van de doelgroep die het onderzoek zou bemoeilijken. Zo is het cruciaal voor de analyse om te werken met een homogene groep daar men steeds moet kunnen terugvallen op dezelfde concepten. Bijvoorbeeld bij ideologische classificatie waarbij concepten zoals liberaal of conservatief veranderen doorheen tijd.

Maar ook heden ten dage is een indeling op ideologische basis een zeer moeilijke oefening. Ook bij de sociale stratificatie moet men opmerken dat het bepalen van de sociale status met de parameter beroep geen sinecure is. Net zoals het uitdokteren van een beroepsclassificatie die werkzaam is voor een onderzoek over een langere periode.

De afname van de status van een onderwijzer binnen de gemeenschap en de totaal verschillende sociaal-economische structuur voor en na de Tweede Wereldoorlog zijn slechts twee voorbeelden. Een heterogene groep is ook problematisch op het gebied van de onderzoeksconcepten.

De methode om algemene fenomenen te onderzoeken is verschillend voor de sociaaleconomische positie van een doelgroep. Het onderzoek, bijvoorbeeld, naar de sociale mobiliteit in de negentiende eeuw is wezenlijk verschillende voor elites zoals burgerij of adel, enerzijds, en de lagere strata zoals fabrieksarbeiders, anderzijds. Om de draagwijdte hiervan in te schatten volstaat het om er het elite-onderzoek voor de negentiende eeuw op na te slaan en het verhelderende essay van Jürgen Kocka *Social Mobility and the Formation of the Working Class* eens te lezen. ⁽³⁹⁾ Dat de parameter 'huwelijk' anders moet worden ingeschat wanneer het gaat over de adel of fabrieksarbeiders aan het begin van de twintigste eeuw hoeft geen betoog.

Problematisch wordt het dus wanneer door de afbakening van de doelgroep arbeiders en adel samen voorkomen in een prosopografisch repertorium.

Ook de geografische afbakening heeft zijn invloed op de interpretatie van de gegevensverzameling. Zo moet men het schisma tussen stad en platteland in overweging worden genomen bij het afbakenen van de doelgroep. Bepaalde gebieden kunnen immers verstedelijken waardoor de context waarin leden van de groep actief zijn veranderd. Voor iemand die streeft naar een politiek mandaat is de stad of een dorp een wezenlijk verschillende context. En dan is er nog de bronnenproblematiek waarbij er zich ook een verschil aftekent tussen grote en kleine centra. ⁽⁴⁰⁾

Het bouwen van een bakstenen muur.

Tot spijt van sommigen stopt een prosopografie niet met het verzamelen van gegevens in een databank. Reeds van bij het verzamelen van de gegevens moet de historicus zijn bronnen lezen en interpreteren. Maar daarna moeten deze biografische gegevens nog aan elkaar worden verbonden zodanig dat er correlaties ontstaan die licht kunnen werpen op een historische vraagstelling. Hiervoor moet men de data interpretern. In een soort van checklist van methodologische fouten hanteerde Thomas Carney de uitdrukking "*Weeping Brick style*" om de constructie van een prosopografie, de "*case building*", te illustreren. ⁽⁴¹⁾ Hij gebruikt het beeld van een bakstenen muur. De stenen zijn de data, de feiten, terwijl de interpretatie de mortel is die de stenen samenhoudt in een welbepaalde constructie. Het volstaat dus niet om losse gegevens op elkaar te stapelen zonder dat ze bij

elkaar worden gehouden door een goede interpretatie. Daarom geeft Carney enkele interpretatieproblemen die vooral zijn gericht op de studie van de Klassieke Oudheid. Toch zijn er een paar die ook opgaan voor contemporaine historici.

Zoals de "*Technique Short-fall*" waarbij iemand er vanuit gaat dat hij genoeg kennis heeft van het bronnenmateriaal om uit de losse hand interpretaties te maken. Vaak omgeven met randinformatie en verpakt in een literair taalgebruik. ⁽⁴²⁾ Dit is een reden waarom een prosopografie dikwijls blijft steken in het verzamelen van biografische gegevens. De verzamelaar beroept zich op zijn expertise van het bronnenmateriaal om op basis van enkele losse vaststellingen zijn doelgroep te analyseren. Terwijl een prosopografisch onderzoek veel meer om het lijf heeft.

Een ander interpretatieprobleem is de 'onwaarschijnlijkheids structuur' van een prosopografische studie. Een onderzoeker kan zich laten meeslepen door een subjectieve en empathische interpretatie van de feiten. Er wordt een 'circumstantail' of bijkomstige bewijsvoering gehanteerd wat dan resulteert in een ketting 'mogelijkheden' en 'onmogelijkheden' die eerder pseudofeiten zijn. In de trant van 'gezien het feit dat' en 'rekening houdend met' en 'gezien x bestaat de mogelijkheid dat y' dan 'kunnen we stellen dat', enzovoort, enzovoort. De prosopografie is een analytische methode wat iets anders is dan een verhalende of narratieve geschiedschrijving.

Cirkelredeneringen vormen ook een interpretatieprobleem die reeds zijn oorsprong vindt bij de gegevensverzameling. Deze interpretatiefout gebeurt wanneer men door een uniforme vraagstelling enkel uniforme antwoorden krijgt die ruimte laten voor slechts één mogelijke interpretatie: "Op die manier kan men als resultaat verkrijgen dat er slechts één manier van machtsverwerving is, of slechts één goede manier van scholing, omdat er slechts onderzoek naar die wijze van machtsverwerving of scholing gebeurd is (door het bronnenmateriaal of door een eenzijdige vragenlijst)." ⁽⁴³⁾ Door bijvoorbeeld geen rekening te houden met alle vormen van scholing (thuisonderwijs, zelfstudie, buitenschools onderwijs bv.: opkomende arbeidersbeweging) en zich blind te staren op regulier onderwijs of diploma's kan men de foute conclusie trekken dat voor deze of gene carrière geen scholing nodig was of dat universiteit een belangrijke troef is voor opwaartse sociale mobiliteit.

Tot slot

Toen ik deze tekst schreef herinnerde ik mij een workshop prosopografie die op 29 april 2000 tijdens de Dag van de Nieuwste Geschiedenis werd gehouden aan de ULB. Na een voorstelling door

de panelleden van hun bezigheden onder noemer prosopografie maakte José Gotovich, toenmalig directeur van het SOMA, vanuit het publiek de opmerking dat het bij alle voorbeelden alleen maar ging over het verzamelen van biografische gegevens en dat er van analyses geen sprake was. Om maar te zeggen dat het veel gemakkelijker is om de dingen gewoon bij hun naam te noemen en de prosopografie enkel maar te gebruiken als het werkelijk om een prosopografisch onderzoek gaat en niet als het om een verzameling van biografieën gaat.

VOETNOTEN

(1) Voorbeelden van het eerste gebruik van de term 'prosopografie' zijn: *Prosopographia heroum atque illustrium uirorum totius Germaniae* (Basel, 1555-'56), door Heinrich Pantlin, een woordenboek van Duitse helden. En *Prosopographiarum libri quatuor, in quibus personarum van Justin Gobler uit 1537 dat staat geboekstaafd als het eerste gebruik van de term.* (K.F. Werner, 'L'apport de la prosopographie à l'histoire sociale des élites, In: K.S.B. Keats-Rohan (ed.), *Family trees and the roots of politics*, Woodbridge, 1997, pp. 1-21.)

(2) Dit is ook de reden waarom we het gebruik van de ICT bij prosopografisch onderzoek buiten beschouwing hebben gelaten. Nog los van het gegeven dat men door de snelle evoluties binnen de informaticatechnologie vlug verouderde informatie meegeeft. Is het gebruik van het een of de andere databasestructuur, informaticaprogramma of techniek (bijvoorbeeld recordlinking) gebonden aan een specifiek onderzoek. In de bibliografie is literatuur opgenomen waarin wat praktische tips over het gebruik van ICT en prosopografie staan.

(3) "And there's no one "ideal" form of prosopography. The guidelines have to be adapted as the question and source materials under study indicate. For maximum effectiveness, a combination of techniques seems indicated. Collection of data on multiple career lines is only one component technique. In itself it does not constitute prosopography, which involves the meshing together of several such component techniques." (T. F. Carney, *Prosopography: payoffs and pitfalls*, In: *Phoenix*, 27, 1973, 2, p. 164.)

(4) Koen Goudriaan, Kees Mandemakers, Jochun Reitsma, Peter Stabel (eds.), *Prosopography and Computer. Contributions of Mediaevalist and Modernists on the Use of Computer in Historical Research*, Leuven / Apeldoorn, Garant, 1995, p. xxvii. Computers werden gebruiksvriendelijk en goedkoper met de uitvinding van de geïntegreerde schakeling in 1969 en de snelle ontwikkeling van de chip tijdens de jaren zeventig. Voordien bestonden reeds computers opgebouwd eerst uit radiobuizen daarna transistoren maar die waren groot, zwaar en zeer duur.

(5) C. Nicolet, *Prosopographie et histoire sociale: Rome et l'Italie à l'époque républicaine*, In: *Annales, Économies, Sociétés, Civilisations*, 25, 1970, pp. 1209-1228.

(6) K. F. Werner, *op.cit.*, p. 5.

(7) H. De Ridder-Symoens, *Prosopografie en middeleeuwse geschiedenis: een onmogelijke mogelijkheid?* In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 45, 1991, p. 96.

(8) N. Bulst en Ph. Genet, Introduction, In: *Medieval Lives and the historian: studies in Medieval Prosopography*, Kalamazoo, Medieval Institute Publ., 1986, .

(9) "Met 'Prosopografie' wordt de databank en lijst van alle personen uit een in tijd en ruimte bepaald milieu bedoeld, terwijl met 'Historischer Personenforschung' de verwerking van het prosopografisch materiaal vanuit de verschillende historische invalshoeken bedoeld wordt." (N. Bulst, *Zum Gegenstand und zur Methode von Prosopographie*, In: N. Bulst en Ph. Genet, *op.cit.*, p. 3).

(10) L. Stone, Prosopography, in: *Daedalus*, 1971, 1, pp. 46-79. Verscheen ook in F. Gilbert en S. Graubard (eds.), *Historical Studies Today*, New York, 1972, pp. 107-140.

(11) K. Keats-Rohan, Prosopography and computing: a marriage made in heaven, In: *History and Computing*, 12, 2000, 1, p. 2.

(12) D. Smythe, Putting technology to work: the CD version of the Prosopography of the Byzantine Empire I, In: *History and Computing*, 12, 2000, 1, pp. 641-867.

(13) L. Stone, id.

(14) Nuptialiteit is meer dan vermelden of de persoon was gehuwd en zo ja met wie. Het behelst naast de huwelijksgegevens ook storingen in het huwelijk, nuptialiteitspatronen, eventuele samenlevingsvormen (samenwonend) en de gezinsvorming.

(15) J. H. M., Hoen, Prosopografie, een andere aanpak van genealogisch onderzoek, In: L. Corten, *De jaren verstrijken*, Sittard, Stichting Charles Beltjens, 1993, pp. 99-107.

(16) Ter illustratie: de reeks van verhandelingen van 'prosopografieën' van het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog aan de vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de UGent. De eerste over Bottelare tijdens het verzet gaf nog een summere theoretische inleiding op basis van een studiedag over prosopografie aan het SOMA en waarin de auteur stelde dat het ging over een recente methode. (Patrick Duportail, *Bottelare, een plattelandsgemeente in Wereldoorlog Twee: prosopografische analyse van het verzet: studie van haar dagelijks leven: waardenonderzoek*, RUG, onuitg. Licentieverhandeling, 1995 (optie: Nieuwste Tijden). Zijn navolgers wisten inspanning van hun voorganger te waarderen en beperkten zich tot het overnemen van zijn inleiding.

(17) L.B. Namier, *The structure of Politics at the Accession of George III*, London, 1929.

Er zijn vooroorlogse voorbeelden aan te halen van prosopografieën zoals de studies van Charles Beard (1874 - 1948) en Arthur Percival Newton (1873 - 1942). Maar deze vroege pioniers hadden geen invloed op de ontwikkeling van de methode na de Eerste Wereldoorlog. Namier daarentegen had een enorme invloed op de generaties onderzoekers na hem zodanig zelf dat men destijds sprak van de onderneming 'Namier Inc.'. (C.A.

Beard, *An Economic Interpretation of the Constitution of the United States*, New York, Macmillan, 1913. en A.P. Newton, *The Colonizing Activities of the English Puritans*, New Haven, YUP, 1914.).

(18) R. Syme, *The Roman Revolution*, Oxford, OUP, 1939.

R.K. Merton, *Science, technology and Puritanism in Seventeenth Century England*, Bruges, St. Catherine Press, 1938. (OSIRIS: Studies on the History and Philosophy of Science and on the History of Learning and Culture IV).

(19) "Transferred to other societies and other periods, the prosopographical method could be hugely enlightening, as can be seen from the impact in the middle third of the twentieth century made by the researches of Lewis Namier into the factional politics of eighteenth-century Britain. Yet Namier is also not without his critics, and rightly so his work now has an oddly dated look. We now realise that a study of eighteenth-century Britain that concentrates on a political elite largely based in London ignores many centres of power." (D. Pelteret, Unity in diversity: prosopographies and their relations with other databases, In: Keats-Rohan, op.cit., p. 14.)

(20) Typerend is de aandacht tijdens de verkiezingsstrijd in de Verenigde Staten van 2004 voor het feit dat de president George Bush jr. en zijn uitdager John Kerry beiden lid zijn van het elitaire jongensclubje 'Bones and Skuls'.

(21) "Its object is the identification and study of the influential people of a given period, the people who held the positions of power in their society. More specifically, it seeks biographical data about their place and family of origin, their social status, their friends, acquaintances, and other personal contacts, and about their careers." (G. Beech, Prosopography, In: James M. Powell, *Medieval studies: An introduction*, Syracuse, Syracuse University Press, 1976, p. 151.)

(22) Men kan een parallel te trekken met de ontwikkelingen binnen de sociale geschiedschrijving waarbij sinds de jaren zeventig en tachtig steeds meer afstand werd genomen van de scleroseerde institutionele benadering.

Hoewel wars van nieuwe benaderingen er nog steeds institutionele studies verschijnen. (P. Van Den Eeckhout, *The quest for social history in Belgium (1948-1998)*. In: *Archiv für Sozialgeschichte*, 40, 2000, pp. 321-336.)

(23) Dit cynisme ontstond uit de nasleep van de Eerste Wereldoorlog waarbij ook binnen hogere kringen werd getwijfeld aan de integriteit van politici en instellingen aan belang moesten inboeten. Veel jonge historici zochten hun heil in andere maatschappijmodellen zoals het Marxisme. Ook de grondleggers van de prosopografie reflecteerden in hun werk de negatieve houding tegenover het politieke systeem. Ondermeer Charles Beard was sterk beïnvloedt door het Marxisme (C.A. Beard, *An Economic Interpretation of the Constitution of the United States*, New-York, Macmillan, 1935). Vooral de Britse universiteiten waren een kweekvijver voor marxistische historici, zoals E.P. Tompson, Eric Hobsbawm en Lawrence Stone die na de Tweede Wereldoorlog een zeer grote impact zouden op hebben op de geschiedschrijving, in het bijzonder de sociale geschiedenis (cf. Past and Present).

(24) Donald Broady, *French prosopography: definitions end suggested readings*, In: *Poetics*, 30, 2002, pp. 381-385.

(25) Op.cit., p. 383.

Voor het toepassen van de Bourdiaanse prosopografie dient men zich onder te dompelen in de boeiende maar zeer complexe structuralistische cultuurtheorieën van Pierre Bourdieu. Een zeer sterk verklaringsmodel dat jammer genoeg door slechts weinig historici adequaat wordt gehanteerd.

(26) *"Some studies give the bird's-eye view of how the system works, others take a magnifying glass to scrutinize the life and work of certain authors and their immediate environments. The research tools offered by the French prosopographical tradition are useful for achieving the synoptic view of the field as well as an understanding of the human practices that, while being conditioned by the field, constitute the conditions for its development."* (Op.cit., p. 384.)

(27) De prosopografie was in 1985 de eerste discipline in het historisch onderzoek die werd belicht in de serie 'Zoeklicht op...' in het populair historisch maandblad Spiegel Historiaal. (F. Lequin, *De prosopografie*, In: *Spiegel Historiaal*, 20, 1985, 12, pp. 543-546.) *"But as with all pendulum swings from one extreme to another, there have been losses as well as gains in this process. Prosopographers seem to have spent a lot of time over the last century trying to devise a definition, or even a set of definitions, of what prosopography is and what it attempts to do. Initially, the originality of the discipline required attempts at definition; latterly, the ever-expanding capabilities increasingly revealed by exponents of prosopography demand that definitions are constantly revisited and refined. This is not to suggest that the meaning of the word is vague and the definition sufficiently elastic that it can be made to cover almost anything. And yet, unfortunately, that is just what is starting to happen. Students can now confuse attempts at reconstituting individual biographies with prosopography. Family historians, whose views of historical genealogy are rather narrow, are beginning to confuse their pursuits with prosopography. In fact, the best of them, in providing carefully prepared collections of genealogical data, can perform a real service to the prosopographer; but without themselves having engaged in true prosopography. Summary lists of individuals and associated dates are starting to appear in serious works under the heading of prosopography, when they are in fact functioning in the same way as the list of dramatis personae in a printed play. Prosopography will never be a word to trip lightly off the tongues of men on the Clapham omnibus. If there is growing confusion and laxity in the use of the word prosopography, and there undoubtedly is, then it is because historians have failed to be clear about what they mean when trying to explain it to others, especially their students."* (K. S. B. Keats-Rohan, *Progress or Perversion: Current Issues in Prosopography*, 28 June 2003, www.linacre.ox.ac.uk)

(28) Politiedossiers, de personendossiers in de archieven van bewaar- en zorginstellingen of enquêtes zijn vaak de enige bron van die informatie kan geven over informatie over groepen binnen de lagere stata.

F. Egmond, *Banditisme in de Franse Tijd. Profiel van een Grote Nederlandse Bende 1790-1799*, s.l., 1986.

F. van Loo, *Armelui. Armoede en bedeling te Alkmaar 1850-1914*. Bergen, 1986. Een studie waarin ondermeer aan de hand van een prosopografie van 466 arme huishoudens de invloed van de industrialisatie op de levensstandaard en de sociale politiek en de relatie tussen armoede en economische, sociale en demografische conjunctuur werd onderzocht.

(29) In een studie voor de Vereniging voor de Documentaire Informatievoorziening en het Archiefwezen (DIVA) in Nederland werd specifiek ingegaan op het grote belang van personeelsdossiers voor de prosopografie en studie van de lagere strata in het bijzonder: "Uit de hogere lagen van de samenleving blijft in het algemeen veel particulier archiefmateriaal bewaard. Voor de midden- en onderkant van de maatschappij geldt dat veel minder.

Alleen met persoonsdossiers (zoals die van armbesturen, maatschappelijk werk en sociale diensten) kunnen onderwerpen als levensloopcyclus, overlevingsstrategieën en interactie tussen "zorgers" en "verzorgden" worden bestudeerd. [...] In het recente verleden zijn bestuurlijke, economische en in mindere mate culturele elites in kaart gebracht. Almanakken, burgerlijke stand en bevolkingsregister verschaffen de basisgegevens, maar voor een goede prosopografie is meer nodig. Van groot belang is het netwerk terwijl ook persoonlijkheid en verhoudingen in de eigen kring gedrag en handelwijze bepaalden. Topambtenaren wisten al rond 1900 veel invloed uit te oefenen op het regeringsbeleid, maar in de officiële stukken komt dat nauwelijks tot uiting. Een personeelsdossier kan waardevolle gegevens bevatten." (A.C.M. Kappelhof, V. Kingma, M. van der Klein, J.P. de Valk, H. Wals, *Een zwart gat in ons collectieve geheugen? Het belang van persoonsdossiers voor het wetenschappelijk onderzoek*, www.divakoepel.nl.)

(30) Dit biografisch repertorium dat men kan raadplegen in boekvorm (44 delen) of cd-rom bevat ongeveer 110.000 namen. (www.maitron.org)

(31) G. Vanschoenbeek, *De wortels van de sociaal-democratie in Vlaanderen: le monde socialiste gantois en de Gentse socialisten vóór de Eerste Wereldoorlog*, UGent, onuitg. doctoraatsverhandeling, 1992, 5 delen.

(32) Het repertorium bevat ongeveer 10.000 namen. Vanschoenbeek schrijft: "Zoals we in de inleiding tot onze studie hebben gesteld én in de inleiding tot Deel IV (Gij zijt kanailje, heeft men ons verweten) is dit prosopografisch onderzoek niet gepaard gegaan met een diepteonderzoek in de bronnen van de Burgerlijke Stand, zodat data met betrekking tot geboorte, overlijden, beroep en adres met het nodige voorbehoud dienen te worden gehanteerd." [...] "Het blijft tenslotte een extensieve studie van militanten, en gezien de omvang van de groep geen intensief genealogisch diepteonderzoek." (G. Vanschoenbeek, op.cit., Bijlagen, p. 114 en Deel IV, p. 674.)

(33) G. Deneckere en H. Defoort, Protest en sociale bewegingen, In: J. Art en E. Vanhaute, *Inleiding tot de lokale geschiedenis van de 19de en de 20ste eeuw*, Gent, M&C/UGent, 2003, p. 269.

(34) F. Lequin, op.cit., p. 543.

(35) L. Stone, op.cit., p. 49.

(36) Ger Harmsen, De biografie in de geschiedenis van de arbeidersbeweging: plaats en betekenis, In: *Bulletin Nederlandse Arbeidersbeweging*, 1989, 19, <http://www.iisg.nl/bwsa/index.html>.

(37) J. De Jong, Prosopografie, een mogelijkheid. Eliteonderzoek tussen politieke en sociaal-culturele geschiedenis, In: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 111, 1996, p. 215. Geschreven als aanvulling en commentaar op: D. J. Roorda, Prosopografie een onmogelijke mogelijkheid? In: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 94, 1979, pp. 282-296.

(38) M.G.J. Duijvendak and A.J.A. Felling, Longitudinal network-analysis, prosopography and narrative: the rise of a roman catholic elite in a Dutch region 1800-1920, Groningen, University of Groningen. Institute of economic research, 1993. [MEMORANDUM FROM INSTITUTE OF ECONOMIC RESEARCH, 552]

(39) J. Kocka, Social Mobility and the Formation of the Working Class, In: *Industrial Culture & Bourgeois Society*, New York/Oxford, Berghahn Books, 1999, pp. 208-230.

(40) Gezien de soms erbarmelijke toestand is een vooronderzoek betreffende de beschikbaarheid van bronnen van openbare besturen (gemeente, OCMW) en de aanwezigheid van privé collecties geen overdreven luxe. Ondanks allerlei initiatieven die zijn gericht zijn op het 'zichtbaar' maken van het immaterieel erfgoed is Vlaanderen op het gebied van de bewaring en ontsluiting van haar erfgoed - op zijn zachts gezegd - geen schoolvoorbeeld te noemen.

(41) T.F. Carney, op.cit., p. 176.

(42) "Firstly, there some guidelines: the analyst has tot look out biographical data, then correlate the background characteristics of the group studeid. Secondly, there are techniques: multivariate analyses, modelling, sociograms, dendrograms, multiple operationism and so on. A study wich has the guidelines but not the techniques is selling you short. Not everyone can data-grub for biographical facts; it often isn't easy. But suppose our analyst can data-grub. The question still remains: how competently can he analyse the data he has uncovered? Off-the-top-of-the-head psychologizing about personal motivations, group dynamics and public opinion is mere ho-hum impressionism. RATING: as scientific as Hitler's Aryan super-race theories." (Op.cit., p. 174.)

(43) K. Verboven en J. Dumolyn, *Methodologie van de geschiedenis: de prosopografie*, UGent, 2002-2003, capita selecta.